

Ko se oče skrije ... in zakaj bi moral (p)ostati viden

When father hides away ... and why should he become/remain visible

Veronika Tambolaš

Povzetek

Veronika Tambolaš, abs. soc. ped., Vihra 25, 8216 Mirna Peč, veronc@gmail.com

Prispevek predstavi in argumentira pomembnost prisotnega očeta v otrokovem življenju, pri čemer se sklicuje na dejansko, in ne zgolj namišljeno prisotnost. Namišljena prisotnost naj bi očete obvezala, da se spopadejo z različnimi vlogami, ne le tradicionalnimi. V prispevku se torej skuša narediti vpogled v vloge današnjega očeta. Vzporedno s tem prispevek pojasnjuje, zakaj in s kakšnimi ovirami se morajo spopadati očetje, da bi se približali liku 'novega očeta', na kratko pa tudi poda nekaj najbolj značilnih in temeljnih vplivov oblikovanja očetove vloge.

Ključne besede: očetovstvo, družina, vloge očeta, vloge matere, starševstvo

Abstract

The article brings arguments for the significance of father's presence in child's life, referring to the actual, not just imaginary presence. The former obligates fathers to tackle different, not only traditional roles. The article is therefore an attempt to get an insight into the roles of contemporary father. Moreover, the article also clarifies the obstacles fathers have to overcome to comply with the demands of the figure of 'the new father'. It also brings a brief survey of the most typical and fundamental influences on the shaping up of father's role.

Key words: *fatherhood, family, father's role, mother's role, parenthood*

Uvod

Dandanes nas vse pogosteje preveva občutek pospešenega srečevanja z vprašanji, vezanimi na vlogo očeta v družini, še zlasti na njegovo vpletenost v vzgojo otrok. Dejanskost spreminjanja vloge in prisotnosti očetov v družinah je bolj zaznamovana z vprašanji kot pa s ključnimi spremembami. Da so spremembe potrebne, meni tudi Zavrlova (1999 : 23), ki napeljuje na pomembnost multigeneracijskega transformacijskega preskoka. Ta naj ne bi vključeval zgolj zavestnih odnosov in vedenj, temveč tudi globlje, podzavestne predpostavke o tem, kaj je primerno za dečke in kaj za deklice. Na osnovi tega naj bi bili očetje postavljeni pred drugačno preizkušnjo, ki bi smela tudi njihovim hčerkam dovoljevati zatekanje k agresivnosti in tekmovalnosti, sinovom pa igro s punčkami, izbruhe joka ...

Pravi preskok v očetovski vlogi bi se zgodil, če bi bili očetje odprti do sprememb, do sestavljanja novih mozaikov – novih pogledov, drugačnih od tistih, ki so jih prevzemali od svojih očetov. Pri tem bi morali tvegati ter vpeljati v svoje vedenje in v očetovsko vlogo tudi tisto, česar se v svojih družinah niso naučili. Nič kaj

nenavadna ni misel, da se ravno v opisanem skriva manko, ki lahko današnje in bodoče očete okupira ter jih sooči s položajem, ki ga niso vajeni. Preskok zahteva spekter novih vedenj, ki izrisujejo krog pojma 'novega očeta'.

Zakaj prisotni oče?

Arèns (2003: 21) navaja, da se ob opazovanju današnjih očetov zavemo protislovja, ki nakazuje na dejstva, da očetje pravzaprav do zdaj še nikoli niso bili tako prisotni, a vendar se vzporedno s tem vsaj zdi, da do zdaj ni bilo postavljenih toliko vprašanj o njihovi odsotnosti. Bodisi so očetje začenjali popuščati bodisi so že popustili zaradi npora, ki ga je obrodilo stoletja trajajoče 'uporništvo', morda pa še vedno vztrajajo pri tradicionalnem in se zanj borijo.

Ideje o tem, da bi očetovstvo doseglo približek materinstvu in da ne bi liku očeta več pripisovali vloge 'trdnega kot skala', kakor očetovo poslanstvo orisuje Zavrlova (1999: 17), se zdijo privlačne. Vendar je treba poudariti, da so to (zgolj) ideje o tem, kakšno podobo očeta bi si želeli. Vsekakor obstaja pomembna distinkcija med temi in vsem nam znano podobo mame, ki skrbi za otroka, se vključuje v igro z njim ter ustvarja nove, drugačne, prepričljive načine za otrokovo vključitev v proces spoznavanja obdajajočega sveta.

Toda zakaj ne očetje? Zakaj bi bila njihova vloga v vseh pogledih kaj bistveno drugačna? Mar nista dopolnjevanje in prisotnost obeh staršev v vseh starševskih vlogah tisto, kar omogoča pristnejše in trajnejše odnose? Žmuc-Tomorijeva (1988: 10) prej omenjeno ponazori, ko pravi, da vedenje enega člana usmerja vedenje drugih, hkrati pa tudi čustveni izrazi enega priključijo čustvene odzive drugih. Le kako ne bi verjeli, da so čustvene izkušnje v družini za slehernega posameznika najpomembnejše. Zaradi njihove pomoči vemo, da nismo sami v bolečih trenutkih, da nam je družina v oporo. In ko obujemo izkušnje iz otroštva, nas pogosto prevzamejo ideali srečne družine, ki se je znala nam kot otrokom približati bistveno bolje kot kdajkoli pozneje kdo drug. O njej smo pozneje bolj ko ne le hrepeneli. Obstajajo spomini, ki nas popeljejo v situacije, preživete zgolj z mamo, in tisti, ki izrisujejo podobo, v kateri nosi pomembno vlogo ravno oče, na drugi strani pa so spomini, ko nam je blizu podoba mame v spremstvu očeta ali obratno. Ko se

ustavljamo pri obujanju družinskega življenja, našem tedanjem dojetanju, zaznavanju materine in očetove podobe, se kaj kmalu začnemo zatekati k pravljičnemu. Ustvarimo odnos, ki nas opominja, da govorimo o nečem za nas dragocenem. Potemtakem si ne predstavljamo, kako bi bilo, če bi bili prisiljeni živeti brez tovrstnih posrednikov preteklosti. V prispevku se bom večkrat naslonila na tisto, kar bo morda bolj ilustrativno.

Na obdobje, vezano na vstop v šolo, me poleg strah vzbujajočih trenutkov vežejo tudi spomini, ki ostajajo edinstveni. Tedaj sem se znala bolje približati očetu. Posadil me je v naročje, me tolažil in me hkrati spodbujal, češ da bom že spoznala nove prijatelje in sošolce. Toda sčasoma se je začel moj odnos z očetom rahljati, saj je bil zaradi poklicnih obveznosti pogosto odsoten. Kljub vsemu sem vedno komaj čakala, da se bo po večdnevni službenih potovanjih vrnil domov. Da ga bom lahko znova objela, da mi bo spet prinesel kako darilce in da bom spet videla, kako bo poljubil mamo, kako ji bo pomagal pripraviti kosilo ... Takšna in podobna hrepenenja so ustvarjala vtis, da je oče prisoten tudi tedaj, ko ga ni. Vsa moja pričakovanja so pravzaprav zahtevala, da sem počasi začela razvijati predstavo o idealni družini. A vendar me je fiktivni svet kaj kmalu zapustil.

V tem trenutku se upravičeno naslanjam na besede Žmuc-Tomorijeve (prav tam: 6). Avtorica namreč pravi, da oče, ki je odtujen in le formalno prisoten v družini, ne nosi pravih vplivov na razvoj otrokove osebnosti, saj zapusti v njem negotovost, zbežnost in prešibko opredeljenost oziroma odsotnost orientacijskih točk, kakor jih pojmuje Arènes (2003: 23).

Negotovost, da, to je tista spremljevalka, ki sem se je resnično bala in ki se je tedaj pogosto izražala v mojih sanjah, v popoldanskem joku, ki ga je neprenehoma zaznamoval strah zaradi nevednosti, kdaj bo oče znova doma ... Ne predstavljam si, kako težko bi mi šele bilo, če ne bi imela ob sebi mame, ki je vedno našla primerne tolažilne besede. Ko je oče prišel domov, sem bila nenehno ob njem, pozneje sem celo vsake toliko časa odhajala z njim na službena potovanja. /.../ Prevzema me občutek, da se je začelo zaradi takšne 'razcepljenosti'

družine v poznejših razvojnih obdobjih pojavljati vse več težav v komunikaciji; pogovarjali smo se bistveno manj in bolj neodkrito.

Zadnje je pojasnljivo na osnovi dejstva, ki ga navaja Žmuc-Tomorijeva (1988: 6). Govori o tem, da očetova odločna beseda pomaga otroku pomiriti lastne dvome, njegovo zagotovilo otroku prežene bojazni in njegova spodbudna beseda oblikuje otrokovo težnjo po ustvarjalnosti. Vsa zgoraj navedena dejstva bi morala nekako obvezati očete, da bi bili prisotni poleg svojih otrok – ne le namišljeno, temveč tudi dejansko in nenazadnje v spektru raznolikih vlog.

Vloge očeta

Verjetno je tisto, pri čemer lahko novodobni oče učinkovito sodeluje in hkrati vpliva na kakovost družinske zveze, če se odloči prisostvovati pri gospodinjskih opravilih, ker s tem ne le razbremeni vlogo matere, temveč tudi predstavlja enega izmed možnih načinov vplivanja na otroke, saj zagotavlja modele vedenja, ki jih otroci smejo posnemati ali pa se jim izogibati, kakor omenja Zavrlova (1999: 27).

Govorimo torej o liku očeta danes. Včeraj je že minilo. Ali pa se vsaj zdi, da se trudimo, da bi (pre)minilo. Vsako novo obdobje prinaša nove izzive, s tem pa tudi novosti v razvoju očetovega lika, pravi Žmuc-Tomorijeva (1988: 58–61). To pa seveda ne pomeni, da so vse tiste pretekle poteze izginile, saj so nekatere med njimi še vedno jasne in enako prisotne, kot bomo videli v nadaljevanju, ko bomo govorili o Freudovih prvinah odnosa med očetom in otrokom. A vendar je očetova vloga, prilagajati se zahtevam, ki jih podajajo značilnosti današnjega dne.

Hkrati proces oblikovanja sodobnega očetovega lika ne hiti s polno paro naprej, saj oče ne more kar naenkrat prevzeti nove vloge. Zakaj? Prvič gotovo zato, ker so naši očetje odraščali v družinah, drugačnih od današnjih – vzgojeni so bili 'včeraj' in 'predvčerajšnjim', ko sta bili vlogi očeta in matere strogo in ostro ločeni – ko je bila nega otroka stvar matere, saj oče ni smel svojemu otroku pokazati čustev, kajti takšna mehkoča je nakazovala na izraz

šibkosti. Danes se prej zdi šibko, če oče ni mehak v omenjenem smislu. Kot pravi Balažič (1999), je danes biti oče še vedno težko, a vendar naj bi bili očetje na splošno bliže svojim otrokom kakor pol stoletja nazaj. Praper (1995: 85–86) poudari, da otroku mehka čustva ne bodo znak šibkosti, če bo imel v sebi potencial vztrajnosti in borbenosti za situacije, kadar bo to treba. Očetje imajo torej priložnost, da se ne le približajo pojmovanju ‘mehkega’ v vzgoji, pač pa so primorani, da omogočajo otroku ljubezen. Praper namreč pravi (prav tam), da otrok trpi, če izgubi očetovo ljubezen, saj ostaja brez samospoštovanja in samovrednotenja, hkrati pa ima težave na področju obvladovanja agresivnosti in je preveč izgubljen v ugodju, da bi se znal konstruktivno uveljavljati ter se odgovorno odzivati na težave.

Drugič vsekakor zato, ker je praktično nemogoče, da bi se preoblikovala le vloga matere, vloga očeta pa bi ostala nespremenjena, kajti tudi očetov lik ne zmore zoreti brez usklajenih razvojnih premikov v liku matere. Dokler se bodo matere zatekale k stavkom, kot so: *Ah, pusti, bom že sama popazila nanjo!* ali pa *Bom kar sama pomila posodo, saj vedno, ko jo pomivaš ti, nekaj razbiješ!*, se bodo tudi očetje ustavljali pri tradicionalnem. Iz tega izpeljemo, da je pri oblikovanju novih vlog očeta ravno tako pomemben vpliv mame. Ta ne bi smela prevzeti splošnega mnenja za samo po sebi umevno, pri čemer z odtegnitvijo samoumevnosti ciljamo na predsodek, da očetje tako ali tako niso dovolj spretni pri vzgoji otrok kot tudi ne pri gospodinjskih opravilih, da bi se lahko primerjali z mamami po učinkovitosti in izpolnljivosti tovrstnih vlog. Takšen odnos mame do očeta in obratno pa gotovo ne more koristno vplivati na otroka in na ozračje v družini, saj delitev vlog in nalog, ki jih vsak od staršev opravlja v vzgoji in skrbi za otroka, dejansko pomeni nič skupnega časa, nič celotnega družinskega druženja. Velja, da se sodelovanje mame in očeta pri posameznih vzgojnih dejavnostih naravno prepleta, ravno zato je treba ugoditi tej naravnosti, če ne želimo, da bi bile delitve vlog škodljive za otroka. Zadnje podaja zahtevo po marsikateri spremembi v partnerskem odnosu, odnosu med možem in ženo, ki že začenjata podirati meje ostrih in togih pravil o delitvi vlog.

Spominjam se, kako sem uživala v sobotnih dopoldnevih, ko smo vsi skupaj odšli po nakupih, kako prijetni so

bili zimski nedeljski popoldnevi, ko smo šli na bližnje sankališče, in ko smo na saneh sedeli vsi trije; oče, mama in jaz. Ustvarjen je bil trikotnik, ki ni podajal v ospredje, v jedro zanimanja zgolj enega izmed staršev, pač pa mi je bila podeljena možnost, da sem lahko hkrati uživala v družbi obeh.

Praper (1995: 81) izpostavi pogoja za učinkovito očetovstvo. Moški mora biti sposoben prevzeti moško in očetovsko vlogo, hkrati pa mora skupaj s svojo partnerico vzpostaviti partnerski odnos dveh odraslih, ki sta sama ustrezno prešla proces separacije in individualizacije. Pomemben predpogoj za to, da se očetje otresejo stereotipnih, tradicionalnih predstav o svojih družinskih in očetovskih vlogah, pa je prav gotovo zmožnost prilagajanja. Ta se vzpostavi, ko prevzamejo očetje *šest razvojnih nalog*, ki jih omenja Meyer (1986, po Žmuc - Tomori, 1988: 34–35) in ki jih lahko uvrščamo tudi v polje očetovskih vlog. Oglejmo si, katere sodijo mednje:

- Preureditev konfliktnih predstav o vlogi očeta

Konflikt torej izhaja iz njihove dejanske predstave o očetovstvu (seveda iz življenja z lastnim očetom, ki je bil morda bistveno manj prisoten v vzgoji in družinskem krogu) ter želje po vlogi očeta, ki bi jo želel prevzeti sam.

Kot opozarja Žmuc-Tomorijska (1988: 54–55), ki se sklicuje na psihoanalitski pristop, človeka gradijo njegove pretekle izkušnje. Kar pomeni, da na to, kakšen bo moški kot oče, pravzaprav vplivajo tudi odločilne čustvene izkušnje s pomembnimi ljudmi iz časa, ko je odraščal. Kljub predsodkom o očetovi pomanjkljivi prisotnosti v otrokovem življenju lahko v krog pomembnih ljudi za otroka vsekakor vključimo tudi očeta. Ob tem spominjam na Freudovo misel, ki opredeljuje *otroka kot očeta odraslega*. S tem je možen uvid v pomembnost prispevka zgodnjih izkušenj k (bodoči) zaznamovanosti.

Oče naj bi se v odnosu do lastnih otrok neprestano, a vendar nevede sočasno istovetil s seboj – kot otrokom, kar naj bi mu omogočalo lažje vživljanje in čustveno odzivanje na doživljanje svojega otroka ter istovetenje z lastnim očetom, ki naj bi mu posredoval vzgojna sporočila, napotke, spodbude in seveda omejitve, ki prehajajo iz roda v rod.

- Sprejetje svojega deleža odgovornosti za otroke

In sicer v smislu spreminjanja narave očetove udeležbe pri otrokovi vzgoji in hkrati s tem tudi odnosa med njim in otrokom, ki ga, kakor dopolnjuje Žmuc-Tomorijeva (1988: 58), vzpostavi skupaj z materjo že na začetku oblikovanja poti, ki omogoča pretok vzgojnih sporočil in vrednot.

- Vzdrževanje statusa hranilca družine

Kljub naraščajoči želji po večji udeležbi pri otrokovi vzgoji (večine očetov) in vse večji zaposlenosti mater je za mnoge očete še vedno pomembno, da so nosilci vloge, ki omogoča vzpostavljanje preživetja družine. Da so potemtakem, kot ponazarja Renerjeva (1993: 20), tako imenovani *breadwinnerji*, ki zagotavljajo ekonomski in tudi socialni status družine ter učijo otroke socialnih razmerij v zunanjem svetu.

- Prilagoditev novemu urniku, ki ga oblikuje otrok

Tudi oče naj bo prisoten v individualnem 'programu' dnevnega tempa, ki ga oblikuje otrok – spanje, hranjenje, druge dejavnosti... Tu se ponovno sklicujem na besede Žmuc-Tomorijeve (1988: 57), ko trdi, da je oče že stopil na mnoga nova področja – prej zanj nedostopna, a vendar danes kar precej zaželena s strani mater, ki upajo na moževo sodelovanje pri pripravi na rojstvo otroka ...

- Spodbujanje otrokovega razvoja

Zlasti v smislu očetove igre z otrokom. Tovrstna igra naj bi imela drugačno razsežnost kot igra otroka z materjo ter naj bi tudi pomembno vplivala na otrokov poznejši socialni in kognitivni razvoj. Renerjeva (1993: 20) namreč omenja, da standardne psihološke interpretacije očetovih vlog pripisujejo očetu vloge oblikovalca otrokove moralnosti, spolne identitete in kognitivnih sposobnosti.

Žmuc-Tomorijeva (1988: 54) podaja poseben poudarek za zdrav razvoj poznejšega očetovstva izgradnji samostojnosti pri otroku, saj pravi, da je »nekje med avtoriteto in svobodo točka, ki jo mora v življenju najti pravzaprav vsak človek«. Praper (1995: 82) odločno vztraja pri misli, da je oče tisti, ki močno podpira otrokov proces individualizacije, ki od otroka zahteva, da skozi samostojnost angažira lastno agresivno energijo za osebno rast (poudariti je treba, da se v psihoanalizi pojmuje agresija kot sila akcije, kot nekaj, kar daje zagon za naprej). Ravno zato otrok postavlja v ospredje

pomembnost lastnega očeta, bolj ko odkriva in spoznava, kaj vse zmorejo njegove mišice. Ob njem se namreč uči konkurenčnosti, obvladovanja rivalstva, hkrati pa tudi sodelovanja. Verjetno se zadnje še posebej izraža v očetovi igri z otrokom, kajti vsaka igra je lahko plod nevarnosti, torej so zanjo pomembne omejitve, kakor je za to, da igro sploh pojmuje kot igro, pomembno, da vsebuje komponente svobode, sproščenosti in razigranosti.

Spominjam se dneva, ko me je oče učil vožnje s kolesom. Imela sem približno štiri leta. Neutrudno sem težila k temu, da bi lahko samostojno vzpostavljala nadzor nad vožnjo. Toda oče me sprva ni želel izpustiti, in to mi je prišlo v navado, zato sem se zanašala nanj – na njegove omejitve. Takšne omejitve pa so kaj kmalu postale predmet želje izpodbitnega – v očetovi predstavi. Ko je bil bolj prepričan, da bom enako učinkovito vozila kolo brez njegove opore in pomoči, me je prepustil samostojni vožnji, za kar sama še vedela nisem, dokler se nisem ozrla nazaj in uvidela, da oče ne drži zadnjega dela kolesa. Takrat sem se ustrašila, a vendar me je prevel navdušujoč občutek, ki bi mu lahko danes rekla občutek samostojnosti. Tedaj je bilo to, da mi je oče zaupal, dovolj, da sem še naprej v njem videla vsemogočno in neomadeževano podobo.

- Doživljanje sebe v vlogi očeta

Večina moških naj bi se potem, ko postanejo očetje, bolj ali manj osebno spremenila, pravi Zavrlova (1999: 27), saj prihaja s pojavom očetovstva tudi do spremembe vrednot in življenjskih prioritet.

Še vedno sta simbola matere in očeta nekako povezana, saj drug drugega omogočata in dopolnjujeta, kot na to opozori Žmuc-Tomorijeva (1988: 53) in hkrati poudarja, da je mati na eni strani simbol odvisnosti in čustvene sprejetosti, medtem ko je oče simbol stvarnosti in individualnosti. Pomembno je seveda, da to razumemo v spektru komplementarnosti – kot dva pola, ki se usklajujeta in se z vzajemnostjo osmišljata, z razumevanjem drug drugega pa se uspešno udejanjata v poljih vzgoje, odnosa z otrokom ... Ločeno ju pravzaprav sploh ne bi pravilno razumeli in ne dovolj upoštevali. Praperjeva (1995: 84) prizma gledanja na omenjeno nakazuje, da zavzema oče pomembno mesto pri vzgoji otroka – ne kljub temu, ker je drugačen, temveč ravno zaradi tega, ker je drugačen od mame.

Ko se vračam na miselno potovanje v lastno otroštvo, se osredotočam na vprašanja, ki sem jih zastavljala mami in očetu, še zlasti tista, s katerimi sem poizvedovala o ozadju izbora imena, ki so mi ga namenili. Tedaj spoznam, da sta moja starša pogosto ravnala po principu kompromisov, skupnega odločanja o odločitvah, ki jih je pozneje vsak izmed njiju samostojno sprejel, drugi pa je zaradi pričakovanih bodočega odločilnega glasu mirno sprejel odločitev prvega. In tako je bilo tudi pri izbiri mojega imena. Starša sta izbrala ime že na samem začetku nosečnosti, ker pa nista vedela, katerega spola bo njun otrok, sta se domenila, da bo mama dala ime dečku, oče pa deklici. Tako mi je podelil ime oče. Pozneje se jima je rodil drugi otrok – deček – in nič kaj presenetljivo mu je podelila ime mama, čeprav se je oče navduševal nad imenom Martin, saj je bil brat rojen na dan martinovanja.

Omembe vredne so tudi tri Freudove oporne točke, nastajajoče v odnosu med očetom in otrokom. Prenesli jih bomo v polje razumevanja očetovih vlog. Oglejmo si jih, kakor jih povzema Žmuc-Tomorijeva (1988: 50–51):

1. Odločilno gonilo za otrokova prizadevanja, da bi se z očetom *identificiral* (kar se zgodi le v primeru pozitivne čustvene navezanosti, ko otrok gleda na očeta kot na vzor, le če ga ima rad), sta čustvi ljubezni in občudovanja očeta. Praper (1995: 80) omenja, da potrebuje otrok identifikacijo z obema staršema, da lahko razvije poteze zaupanja, prepuščanja in aktivnosti, odločnosti, borbenosti in prodornosti.

Očetje bi se torej morali bolj zavedati, da stojijo na mestu in v vlogi točke identifikacije. Kar pomeni, da bi morali biti prisotni pri vzgoji svojih otrok že v zelo zgodnem obdobju.

Ne morem se otresti predstav, ki sem si jih kot otrok ustvarila o očetu. Zame je bil vseveden, vsestranski in nepremagljiv. V njem je bilo celo nekaj božanskega, nekaj nadindividualnega – vsaj zame, saj sem vedno ravnala tako, kot sem vedela, da bo ustrezalo njemu. Torej kakor me je naučil. Vedno sem se zanašala nanj, in če sem ga kdaj po čem povprašala in na to ni poznal boljšega odgovora kot zgolj 'ne vem', sem pač mislila, da ima morda slab dan, da

se ne more spomniti, katero je že tisto mesto na Danskem s šestimi praznimi polji v križanki ...

2. Oče je še zlasti pomemben v zgodnjem razvojnem obdobju, ko se med njim, ki daje občutek varnosti, ter med nebogljnim in zaščite potrebnim otrokom oblikuje odnos prav posebne vrste, v katerem otrok pričakuje, da bo oče ustregel njegovi potrebi po *zaščiti in varnosti*.

Ravno zato opominjam, da je očetova prisotnost ne le zaželena, temveč skoraj nujna, kajti če ni primerne zamenjave zanj, potem lahko otrok vse življenje živi v strahu in prepričanju, da nima nikogar, ki bi ga znal obvarovati pred raznovrstnimi nevarnostmi. Očetu je torej treba pripisati vlogo 'varovalca' – vsaj v prvih letih otrokovega bivanja –, mu dodeliti vlogo tistega, ki pomembno zaznamuje nadaljnji otrokov razvoj. Kolikšno odgovornost s tem nalagamo očetu? Njegova prisotnost daje več možnosti za zagotovitev omenjenega, njegova odsotnost pa gotovo naredi odmik od vloge 'varovalca'. V takšnem razpletu se omenjeno vlogo razume bolj v smislu predstavnika ogrožajočega dejavnika v otrokovem razvoju.

Četudi je oče navzoč, se lahko napravi odsotnega. Portret takega očeta opredeljuje Balažic (1999). Pravi mu 'oče brez tveganja', ki naj bi bil sicer prisoten, a naj ne bi nikoli dokazoval svoje avtoritete zaradi strahu pred konflikti ter naj bi bil neučinkovit zaradi oprijemanja načela *Ne tvegaj!*. To pravzaprav v določenih pogledih (skoraj) enači z odraščanjem v očetovi odsotnosti, torej odraščanjem brez smernic, brez orientacijskih točk.

3. Prav gotovo se pripisuje očetu tudi vloga *avtoritete* – vloga tistega, ki določa merila, prepovedi, postavlja meje, ki jih sčasoma otrok ponotranji, se poistoveti z očetovimi moralnimi načeli. Žmuc-Tomorijeva (1988) pravi: »Svojega očeta se osvobodi s tem, da ga sprejme vase. Namesto v strahu pred njim živi lahko z njim v sozvočju.« Pogosto pa opažamo, da se med očetom in otrokom ne razvije sozvočje, niti ne soobstoj v istem prostoru, temveč bolj beg otroka od očeta, stran od strahu, stran od fikcije odnosnega razumevanja. Otrok mora sčasoma postati občutljiv na 'oglašanje vesti', torej na razvijanje 'notranjega očeta', kot temu pravi Praper (1995: 86).

Vplivi na oblikovanje očetove vloge

Kaj še vpliva na oblikovanje očetovih vlog? Po Žmuc-Tomorijevi (prav tam: 54–57) so to med drugim tudi *pretekle izkušnje*, ki jih je imel moški s svojim očetom. Pri tem je bistveno, da poudarim, da oče ne more posredovati svojemu otroku tistega, česar še sam nima, česar ni nikoli izkusil in zaradi česar je na tem področju manj stabilen, manj zanesljiv in manj sposoben. To je področje, ki predstavlja očetovo šibko točko. Naj povem, da se s tem ne strinjam v celoti. Razlog navajam v naslednjem ilustrativnem primeru.

Če se osredotočim na vlogo svojega očeta in vlogo njegovega očeta, opazim bistvene razlike, za katere sem prepričana, da so rezultat očetovih prizadevanj, da ne bi njegovi otroci izkusili podobne teže vloge, ki jo je zanj nosil njegov oče, ki je bil skoraj vedno zaradi različnih razlogov odsoten iz družinskega življenja. Moj oče morda res ni odraščal v tako čustveno bogatem okolju in najbrž je ravno zaradi tega odšel od doma, ko mu je bilo komaj petnajst let. A vendar ni zgolj zapustil enega doma. Zapustil je državo, v kateri si je nabral za petnajst let trajajočih izkušenj z očetovo neprisotnostjo. Prišel je v neznano, kjer ni bilo zasajenih nikakršnih korenin, ki bi jih pognala njegova družina. Ustvaril si je svojo družino. Za svoje otroke je skušal narediti nekaj novega, drugačnega, nekaj več, kot ga je 'naučil' njegov oče.

Seveda pa na oblikovanje tovrstne vloge delno vplivajo tudi *uveljavljena kulturna merila ter pričakovanja okolja*, prav gotovo pa tudi *očetove osebne značilnosti*.

Mar ima tudi otrok možnost izbiranja, kaj si bolj želi – prisotnega ali odsotnega očeta? Tovrstna izbira se gotovo udejanja v pričakovanjih družbe, ki povzroča, da postaja otrok vse bolj (izključno) 'proizvod' matere, kar vodi k ustvarjanju 'družbe brez očetov', kot jo pojmuje Brajša (1987: 73). Naloga, ki jo avtor nalaga partnerjema za premostitev prej omenjenega problema družbe, je vsekakor vzpostavitev čustvene enakopravnosti med mamo in očetom. To naj bi bil edini izhod iz današnje nenaravne in neustrezne maternalizacije materinstva. In znova se vračamo k podrejenemu položaju moškega na čustvenem področju. Ali je torej varno sklepati,

da bodo očetje postali tudi 'boljši' očetje, ko bodo bolj čustveno vpleteni v igro in odnose s svojimi partnericami? Če to drži, potem se očetje ne skrivajte več, pokažite svojo čustveno plat.

Zaključek

Da bi laže razumeli, ali zmoremo očetu pripisati dovolj prisotnosti, se je bolje zazreti v tisto, kar imamo, in ne v tisto, česar nimamo. Pogosto se namreč znajdemo v situacijah, ko denimo na sprehodu opazujemo otroke, srečne, ker so obdani z mamami. Redko se vprašamo, kaj pravzaprav pomeni sreča, ki izžareva v diadi oče-otrok. Dandanes se na sprehodih sprašujemo, ali morda očetova prisotnost in materina odsotnost v družbi otrok pomenita novo modno muho ali zgolj naše oči ne iščejo več obsojanja, ampak so obremenjene s klišejem, ki trdi, da so otroci najprej in predvsem ženska stvar. Spomnimo se na fenomen novega očetovstva, o katerem piše Švabova (2001: 180). Avtorica pravi, da mnogi teoretiki vanj polagajo upe za spreminjanje družine k enakomernejši delitvi dela, a vendar se zdi, da postaja to tisti fenomen, ki se spreminja najpočasneje. Vse manj je torej zaznane povečane vpletenosti očetov v družinsko življenje in vse bolj se zdi novost te družinske vloge legitimna možnost izbire očetov med družinsko prisotnostjo in odsotnostjo.

Ničkolikokrat smo že slišali, kako številni ljudje vključujejo v pojmovanje lastne družine tudi enega ali dva nekrvna 'sorodnika'. Morda počnejo ali počnemo to ravno zato, da zapolnijo ali zapolnimo manko v očetovem deležu, zato, da v svojem bivanju razširjajo ali razširjamo prostore, namenjene moškim, namesto da se od njih še vedno trmoglavo umikajo ali umikamo zaradi nerazrešenih težav in zamer, ki jih nosimo (v tem trenutku nič več *nosijo*) do očeta. Navkljub njihovi odsotnosti še vedno želimo biti očkove princeske, dečki pa njegovi neutrudni privrženci in partnerji v športnih aktivnostih.

Literatura

Arènes, J. (2003). *Je oče še del družine?* Ljubljana: Oka, otroška knjiga.

Balažic, B. (1999). *Oče na prehodu tisočletja*. Pridobljeno 27. 8. 2004 s svetovnega spleta: <http://www.geocities.com/Athens/Styx/5571/indexoc.htm>.

Brajša, P. (1987). *Očetje, kje ste? Mit in resnica o materinstvu*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Praper, P. (1995). *Tako majhen, pa že nervozen!? Predsodki in resnice o nevrozi pri otroku*. Nova Gorica: Educa.

Reiner, T. (1993). Politika materinjenja ali Father Knows Best; for Him the Play, for Her the Rest. *Časopis za kritiko znanosti, XXI (162–163)*, s. 15–21.

Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Zavrl, N. (1999). *Očetovanje in otroštvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Žmuc - Tomori, M. (1988). *Klic po očetu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Strokovni članek, prejet julija 2006.